

BYGHERRERAPPORT

Kallerup   Jour.nr. THY 5035

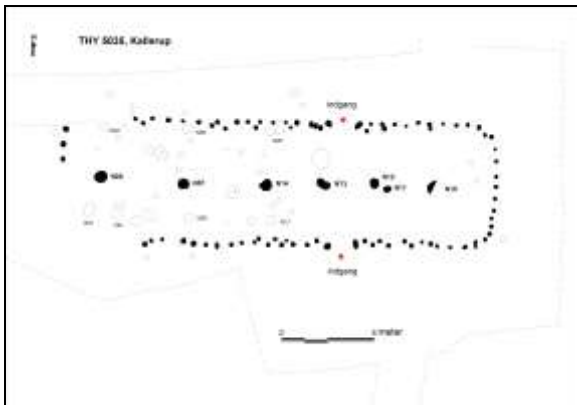
Udgravning af huse fra slutningen af bondestenalderen forud for råstofindvinding

Rapport: Mette Roesgård Hansen og Anne-Louise Haack Olsen

Baggrunden for undersøgelsen

I foråret 2008 undersøgte museet for Thy og Vester Hanherred en boplads fra den sene del af bondestenalderen umiddelbart nord for Kallerup grusgrav. Undersøgelsen var foranlediget af planer om råstofindvinding på det pågældende areal. Den arkæologiske undersøgelse blev betalt af råstofindvinder Jens Chr. Poulsen.

Plan over hus 2. De sorte pletter er mærker efter stolperne, der udgjorde væggene og bar taget.

Undersøgelsens resultat:

Ved undersøgelsen og ved en tidligere, mindre forundersøgelse blev der udgravet to huse fra slutningen af bondestenalderen. Hus 2, der blev undersøgt ved den egentlige udgravning, var særdeles velbevaret med næsten intakte vægge, se planen herover samt fig 2 bagest, mens hus 1 kun var delvis bevaret.

Hus 2 var 23,5 m langt og ca. 6,3 m bredt med et areal på ca. 148 m². Væggene bestod

af tætstillede stolper, mellem hvilke der antagelig har været udfyldt med fletværk og lerklining. Taget blev båret af en række store stolper langs husets midterakse. I begge langsider ses en tydeligt markeret indgang i husets østende.

Husets gulvlag er forlængst pløjet igennem, så det man finder i dag, er kun hvad der har været ned gravet under gulvniveau.

Topografi og undergrund:

Det udgravede areal ligger på et nu delvis bortgravet højdedrag lidt nord for Kallerup.

Mod nord grænser højdedraget op til den nu udtørrede Sperring Sø, og mod øst og vest afgrænses det af slugter med tidligere vådområder. Landskabet er et udpræget morænelandskab fra sidste istid. Undergrunden bestod af gulbrunt sand og grus.

Kort fra ca. 1880, der viser topografien i området. Med rødt er markeret de fortidsminder, der kendes i dag.

Copyright Kort- og Matrikelstyrelsen.

Andre fund i området

Bopladsen ligger på den nordlige del af højdedraget, på et plateau med fald mod sydvest. Mod syd og øst er registreret et større antal gravhøje, der ses som røde cirkler på kortet ovenfor. De vidner om en ret kraftig aktivitet i forhistorisk tid. Størstedelen af

højene er i dag overpløjede, men der ligger endnu to fredede gravhøje i området. Højene i umiddelbar af nærhed bopladsen er ikke daterede, men på toppen af højdedraget, syd for udgravningen, er der tidligere fundet resterne af to oppløjede urner samt to ødelagte guldarmringe.

Undersøgelsens forløb:

Under forundersøgelse blev pløjelaget fjernet med gravemaskine i to parallelle nord-syd gående søgegrøfter af ca. 2 meters bredde. Cf. oversigtsplan fig. 1 bagest. I den blottede gulbrune undergrund kunne stolpehullerne fra hus 2 tydeligt ses som runde, mørke, muldfyldte pletter.

Ved den efterfølgende udgravning blev overjorden fjernet med maskine i et større felt omkring det sted, hvor huset var iagttaget i søgegrøften. De mange stolpehuller fremstod forholdsvis tydeligt, og husets vægge kunne følges næsten hele vejen rundt.

Østenden af hus 2 under udgravning. Hver af de hvide sedler markerer et stolpehul eller en grube. Væglinjen ses tydeligt. I baggrunden ses den ene af områdets to fredede gravhøje.

En stor del af de anlæg, der indgik i huset, blev snittet – d.v.s. halvt gennemgravet for at vise dybden af nedgravningen. Ved nogle af hullerne kunne man stadig se sporene efter de rådne træstolper, der engang har stået i hullet.

Der blev hjemtaget prøver af fyldjorden fra nogle af hullerne. De blev skyllet igennem

ved en særlig proces, hvorved forkullede korn og frø kan skilles fra. De kan dels fortælle lidt om, hvad man har dyrket på stedet, og dels anvendes til en Kulstof 14- datering af huset (nedenfor).

Snittet tagstolpehul med tydeligt spor efter den formuldede træstolpe, der har været ca. 18 cm i diam. I den mørke jord fra stolpesporet blev der fundet forkullet korn af hvede.

Husets datering

Der blev foretaget en Kulstof 14-datering på forkullet korn fra jorden i to af husets tagstolpehuller. Tilsammen viste dateringerne, at huset har været i brug i tidsrummet mellem 2030 og 1780 f. Kr. Dette kan indsnævres til, at husets levetid med 68% sandsynlighed ligger mellem 1970 og 1890 f.Kr. Det betyder, at huset stammer fra den sidste del af bondestenalderen, også kaldet dolktid efter de meget smukke flintdolke, man fremstillede på dette tidspunkt. Sml. tidstavlen fig. 3 bagest.

Thy ved overgangen fra stenalder til bronzealder

Bronzealderens Thy kender vi som en tid, hvor landskabet var åbent og præget af de mange gravhøje, hvoraf en del stadig kan ses på bakketoppe og højdedrag. Stort set hele området var befolket, og mange steder har man fundet sporene af den tids huse, der har ligget enkeltvis eller nogle få sammen omgivet af dyrkede marker og store overdrev, hvor kvæg og får græssede.

Dette samfund havde sin rod i den forudgående periode, dolktiden, i slutningen af bondestenalderen lige før overgangen til bronzealderen. Fra denne tid stammer huset i Kallerup. Huse fra dette tidsrum er stadig ret sjældne i Thy, og et velbevaret hus som Kallerup-huset, der samtidig kan Kulstof 14-dateres, er en kærkommen tilvækst.

De folk, der boede i Kallerup-huset, var bønder, der dyrkede korn på markerne – bl.a. hvede, som fandtes i et af husets stolpehuller. Ligesom i den efterfølgende bronzealder levede de i et åbent landskab hvor der kun var lidt egentlig skov, og gravhøjene var begyndt at skyde op rundt omkring. Flinthåndværket nåede et højdepunkt, som ikke er set før eller siden, og i Thy blev der produceret store mængder af smukke fladehuggede flintdolke. Den nye tid var dog ved at blive indvarslet, og ting af bronze og guld fra udlandet var allerede kendt, selv om nok kun de færreste ejede dem.

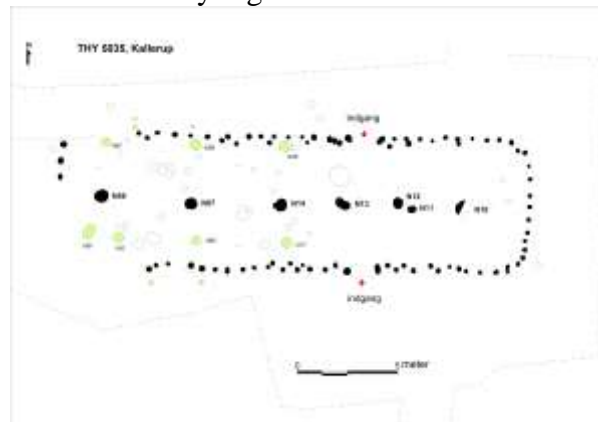
Midtsulehuse og treskibshuse

Husene fra bondestenalderens slutning er gennemgående ret store, velbyggede ligesom Kallerup-huset, med et tag, der blev båret af en enkelt række stolper ned gennem husets midte, såkaldte midtsulehuse. De fortsætter lidt ind i bronzealderen, men bliver så afløst af huse med to rækker tagstolper, der giver huset en treskibet grundplan. Disse fortsætter i de følgende mere end 2.000 år, helt op i vikingetiden.

Der kendes enkelte huse, som er en blanding mellem de to typer. Måske er det også tilfældet med hus 2 fra Kallerup. Ud over stolperne i væggen og langs husets midte var der andre stolper, der stod på række langs med begge vægge. De kan have fungeret som ekstra støttestolper for at styrke konstruktionen. Disse stolper er markeret med grønt på planen nedenfor i større målestok på fig. 2 bagest.

Der kunne også være tale om stolper fra et andet hus, af typen med to rækker tagstolper, der har ligget på nøjagtig samme sted. Afstanden mellem de to stolperækker er

imidlertid hele 5 m, og så stor afstand er der normalt ikke mellem tagstolperækkerne. Tolkningen som støttestolper må derfor anses som den sandsynligste.

Plan over hus 2 ved Kallerup med mulige ekstra støttestolper markeret med grønt.

Afslutning

Undersøgelsen ved Kallerup kan fortælle om de mennesker, der lagde grunden til Thy's storhedstid i bronzealderen. Med det flotte, velbevarede hus 2 er det sparsomme antal af huse fra denne tid blevet væsentligt forøget, hvilket giver bedre mulighed for at belyse periodens bebyggelse og samfundsforhold.

Udgravningens data

Sted- og sb.nr. 110303-99

Museet for Thy og Vester Hanherred jour.nr. THY 5035. Kallerup.

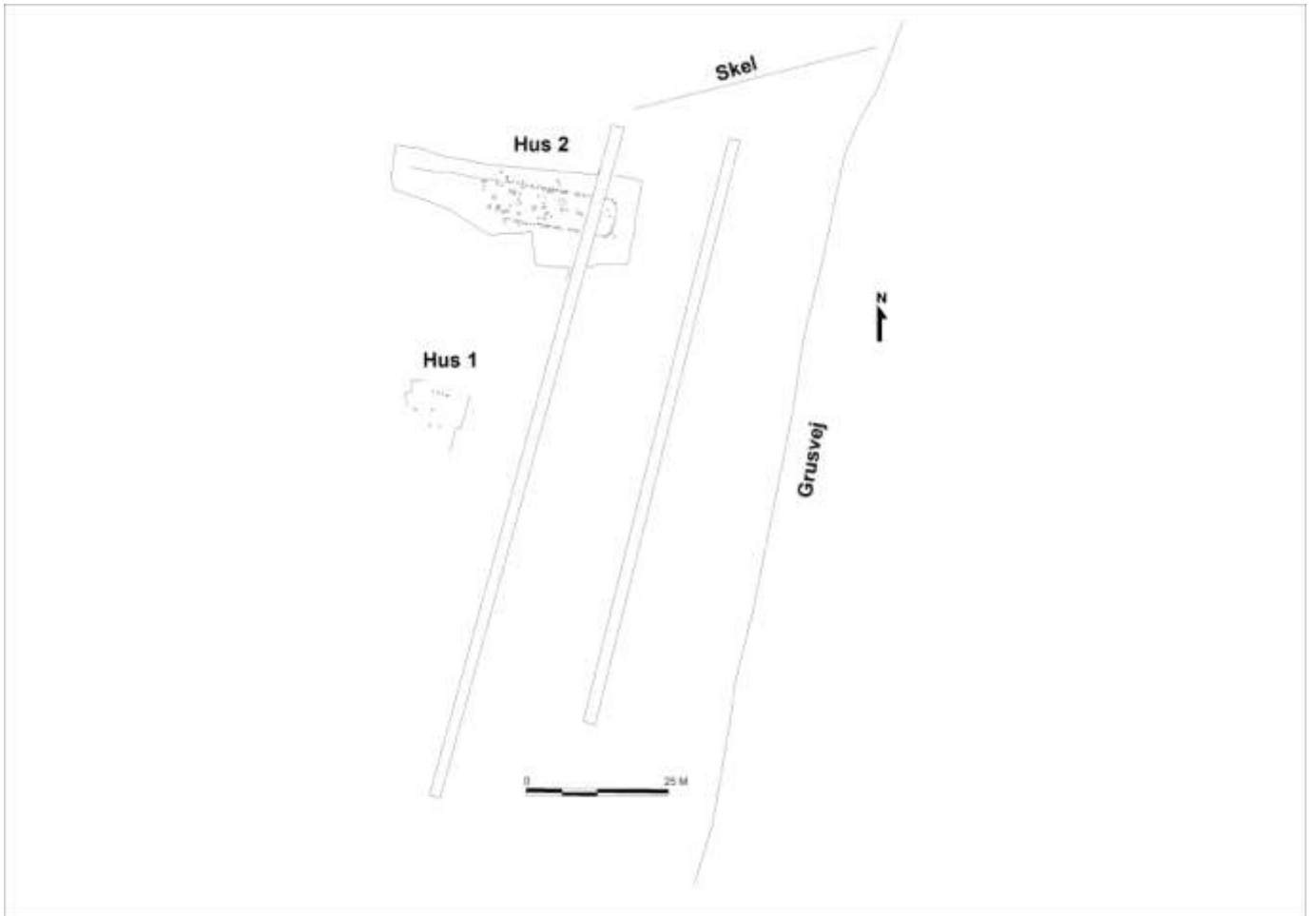
Kulturarvsstyrelsens jour.nr. 2003-2123-1640
Råstofindvinder: Jens Chr. Poulsen, Oles Toft 4, Skjoldborg, 7700 Thisted.

Daglig leder: Stud.mag. Mette Roesgård Hansen. Beretningspligtig.

Maskine: Råstofindvinderen.

Dokumentation og fund på Museet for Thy og Vester Hanherred.

Rapport: Mette Roesgård Hansen og Anne-Louise Haack Olsen.

Fig. 1. Oversigtsplan med søgegrøfter og hus 1 og 2.

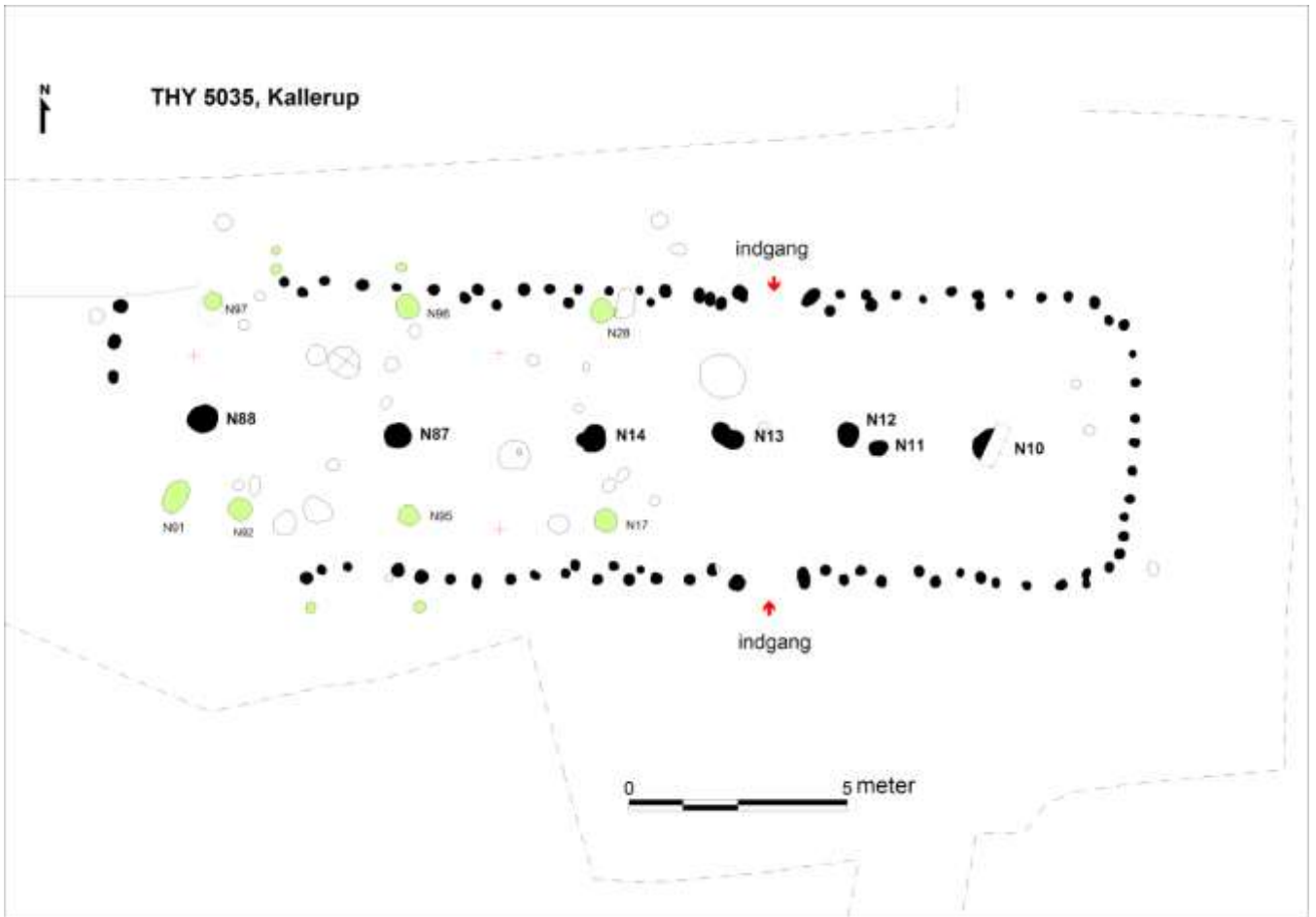

Fig. 2. Plan over hus 2

År f/e. Kristus	Perioder	Kulturgrupper	
2000	Historisk tid	Middelalder (1050-1536)	
1000		Vikingetid	
0	Jernalder	Germansk Jernalder	
		Romersk Jernalder	
		Førromersk Jernalder	
1000	Bronzealder	Yngre Bronzealder	
		Ældre Bronzealder	
2000	Bondestenalder	Dolktid	
		Enkeltgravskultur	
3000		Tragtbægerkultur	
		Jættestuetid Dyssetid	
4000	Jægerstenalder	Kystkultur	Ertebøllekultur
5000			Kongemosekultur
6000		Maglemosekultur	
7000		Rensdyrjægerkultur	Ahrensburgkultur
8000			Brommekultur
9000			Federmesserkultur
10.000			Hamburgkultur
11.000			
12.000			

Fig. 3 Tidstavle. Bopladsen ved Kallerup stammer fra slutningen af Dolktid, lige før overgangen til Bronzealder.